

6 **Γιώργος Λούκος**

«Αν δεν με θέλουν, ασ μου το πουν»

Ο πρόεδρος και καλλιτεχνικός διευθυντής του Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου επιβεβαιώνει τη δυσάρεστη οικονομική θέση του θεσμού και απαντά στην κριτική που του ασκείται

ΤΗΣ **ΙΣΜΑΞ Μ. ΤΟΥΛΑΤΟΥ**

Η συνάντησή μας με τον **Γιώργο Λούκο** έγινε δύο ημέρες μετά την ανακοίνωση του βασικού κορμού εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου 2012, στις 28 Μαρτίου. Επρόκειτο, κατά κοινή ομολογία, για μια ανακοίνωση διαφορετική από κάθε προηγούμενη χρονιά. Και αυτό όχι μόνο επειδή δόθηκε στη δημοσιότητα μόνο το βασικό πλαίσιο των παραγωγών και δη χωρίς συγκεκριμένες ημερομηνίες και χώρους. Η «μοναξιά» του προέδρου και καλλιτεχνικού διευθυντή του Φεστιβάλ στο πάνελ, καθώς για πρώτη φορά απουσίαζε ο υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού **κ. Παύλος Γερούλιανός**, σχολιάστηκε έντονα και ερμηνεύθηκε ποικιλοτρόπως. Εν αναμονή, λοιπόν, των τελικών ανακοινώσεων για το εφετινό Φεστιβάλ ο **Γιώργος Λούκος** δίνει απαντήσεις σε όλα όσα μας απασχόλησαν το τελευταίο διάστημα: τα οικονομικά προβλήματα και την αδυναμία κατάρτισης προγραμματισμού, το καλλιτεχνικό στίγμα και το «σάιτλημα» των εμβληματικών χώρων, ενώ αποκάλυπτε και τις σκέψεις του για το ενδεχόμενο παραμονής του στο «τιμόνι» της διοργάνωσης.

Κύριε Λούκο, τι ακριβώς συμβαίνει εφέτος με το Φεστιβάλ;

«Αυτό που συμβαίνει δεν έχει να κάνει αποκλειστικά με το Φεστιβάλ αλλά με την ίδια τη χώρα. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια κρίση πρωτόγνωρη και μοιραία αυτό επηρεάζει τα πάντα. Και εμάς ασφαλώς. Δεν ξέρουμε τι χρήματα θα έχουμε στη διάθεσή μας, πόσα από αυτά θα πάρουμε, αν θα μας δώσουν ό,τι μας χρωστούσαν από πέρυσι... Καταλαβαίνει κανείς, λοιπόν, ότι μέσα σε αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να φτιάξει ένα πρόγραμμα με την ίδια ευκολία και την ίδια ταχύτητα που γινόταν τις προηγούμενες χρονιές».

Το πλήρες πρόγραμμα λοιπόν πότε θα είναι έτοιμο;
«Ός το τέλος Απριλίου. Θα δοθούν ημερομηνίες και χώροι αλλά και οι επιπλέον εκδηλώσεις τις οποίες αυτή τη

στιγμή συζητάμε αλλά δεν έχουμε ακόμη υπογράψει. Η κατάσταση, επαναλαμβάνω, είναι πολύ ρευστή. Χθες ακόμη έλαβα ένα e-mail από τη Γερμανία με το οποίο μου ζητούσαν το 80% της αμοιβής, ενόμιση μήνα προτού έρθουν στην Ελλάδα. Με όλα αυτά που ακούσε στις τηλεοράσεις δυσπιστούν. Σου λέει "γιατί να μην πάμε καλύτερα στην Αυστρία ή στην Ελβετία όπου είμαστε σίγουροι ότι θα πάρουμε τα χρήματά μας;". Ε, αυτή η δυσπιστία μάς δημιουργεί προβλήματα στην οργάνωση. Ο ένας σου φεύγει, ο άλλος σου αλλάζει ημερομηνίες, ο τρίτος θέλει να έρθει με κάτι πιο φθινό κ.ο.κ. Είναι μια μπερδεμένη κατάσταση, η οποία, όπως είπα και στη συνέντευξη Τύπου, έχει να κάνει με την κρίση αλλά και με τη διαχειριστική».

Τι εννοείτε με αυτό;

«Η ίδια η κρίση είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα αλλά νομίζω πως και η διαχείριση δεν είναι καλή. Και αυτό δεν ισχύει μόνο για την Ελλάδα αλλά για ολόκληρη την Ευρώπη. Εδώ, επειδή είναι χειρότερα τα πράγματα, φαίνεται περισσότερο. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες θεωρώ πως θα έπρεπε να αποφασιστούν σε επίπεδο πολιτικό οι προτεραιότητες. Πριν από το Φεστιβάλ του 2011 είχα συναντηθεί με την κυρία **Μενδώνη** και την είχα ρωτήσει μήπως μέσα σε μια τόσο δύσκολη συγκυρία θα ήταν προτιμότερο να μην το κάνουμε. Εκείνη μου απάντησε πως πρέπει να γίνει και είχε δίκιο γιατί τελικά έγινε και πήγε καλά. Βέβαια το 2011 δεν πήραμε όλα τα χρήματα που έπρεπε να πάρουμε, γιατί η επιχορήγηση κάθε χρόνο κατέβαινε και δεν ήταν

μόνο αυτό, αλλά δεν ξέραμε πόσο ακριβώς θα κατέβει και αν και αυτό το "κουστουρεμένο" ποσό θα το πάρουμε τελικά ή θα κοπεί εκ νέου. Ετσι, όμως, δεν μπορείς να κάνεις προγραμματισμό. Σε αυτή τη δουλειά δεν μπορείς να αποφασίζεις τον Μάιο τι θα κάνεις τον Ιούνιο. Ορισμένα πράγματα πρέπει να τα ξέρεις τουλάχιστον έναν χρόνο νωρίτερα. Και δεν είναι μόνο αυτό...».

Και τι άλλο;
«Κατά τη γνώμη μου, κακή διαχείριση σημαίνει πολλά πράγματα. Αυτή τη στιγμή η πολιτική τάξη βρίσκεται σε προεκλογική εκστρατεία. Ορισμένοι κάνουν τα απαραίτητα για να συνεχίσει η χώρα να λειτουργεί, αλλά το κύριο ζήτημα που απασχολεί τους πολιτικούς είναι οι εκλογές. Ε, οι εκλογές για μένα είναι το Φεστιβάλ. Νομίζετε ότι μπορώ τώρα να απευθυνθώ σε κάποιους και να πω "βοηθήστε με γι' αυτό ή για το άλλο, γιατί έχω κλεισίσει το τσέκε και θέλω να φέρω το δεινά"; Δεν νομίζω ότι τους ενδιαφέρει. Και δεν το λέω αυτό για τους πολιτικούς του άλαφα ή του βήτα κόμματος. Η ίδια η κρίση έχει αλλάξει τη συμπεριφορά μας και δεν μπορούμε να το διαχειριστούμε, γιατί πρόκειται για μια κατάσταση πρωτόγνωρη. Δεν την έχουμε αντιμετωπίσει στο παρελθόν».

Το ίδιο το Φεστιβάλ, ωστόσο, θεωρείτε ότι έχει κάποια ευθύνη σε όλο αυτό;
Σε επίπεδο διαχείρισης, ασ πούμε, πιστεύετε ότι θα μπορούσε να έχει γίνει μια διαφορετικού τύπου αξιο-

Στην Ελλάδα καμία πολιτιστική επιχείρηση δεν μπορεί να είναι κερδοφόρα

ποίηση των χρημάτων που είχατε στη διάθεσή σας;

«Δεν νομίζω. Το Φεστιβάλ έχει κάνει μεγάλες οικονομίες. Έχουμε μειώσει μισθούς διοικητικού προσωπικού και ομοίως καλλιτεχνών, ενώ οι ομάδες που φέρνουμε από το εξωτερικό είναι όλο και φθηνότερες. Μην ξεχνάμε ότι όταν ήρθα, πριν από έξι χρόνια, το Φεστιβάλ είχε χρέος 7,6 εκατ. ευρώ. Τώρα γράφτηκε ότι έχουμε χρέος 5 εκατ. ευρώ, χωρίς όμως να αναφέρεται παράλληλα ότι τα 3,5 εκατ. από αυτά μας τα χρωστούσαν. Οπως είπα και στη συνέντευξη Τύπου, μας οφείλεται το ήμισυ της περιουσιακής επιχορήγησης, 1,5 εκατ. ευρώ δηλαδή, συν 2 εκατ. από επιστροφές ΦΠΑ παρασθέντων ετών. Και όλα αυτά επαναλαμβάνω, ενώ η ίδια η επιχορήγηση είχε κατέβει κατά 50% και από αυτό το μειωμένο ποσό, το 50%, ως

τη στιγμή αυτή που μιλάμε, δεν το έχουμε εισπράξει. Καταλαβαίνει κανείς γιατί γίνεται όλο αυτό; Όταν μάλιστα ξέρω πολύ καλά ότι σε άλλους τα χρωστούμενα έχουν δοθεί. Το Εθνικό Θέατρο, ασ πούμε, και η Λυρική Σκηνή έχουν πάρει τα χρήματα που τους οφείλονταν. Γιατί γίνεται αυτό; Μήπως δεν θέλουν να γίνει το Φεστιβάλ; Μήπως δεν θέλουν εμένα; Αν δεν με θέλουν, ασ μου το πουν. Δεν έχω πρόβλημα».

Λέτε, δηλαδή, ότι υπήρξε επιλεκτική μεταχείριση;

«Ισως οι άλλοι ήξεραν να λειτουργήσουν πιο ελληνικά. Είδαν τους ανθρώπους που έπρεπε, έπασαν να αναγκάσει τηλεφωνήματα... Μου το είπαν καθαρά, δηλαδή, πάρα πολλοί. Ετσι γίνεται στην Ελλάδα. Εγώ ζω χρόνια στο εξωτερικό, το έχω ξεχάσει αυτό και δεν ξέρω και αν μ' ενδιαφέρει».

Γι' αυτό, όμως, σας έχει ασκηθεί κριτική: ότι λείπετε, δηλαδή, πολύ από την Ελλάδα.

«Μπορώ να σας πω ότι εφέτος έλειψα και πολύ περισσότερο. Ελεγα "τι να πάω να κάνω, εδώ μου χρωστούσαν τα περυσινά χρήματα, θα μου δώσουν τα φετινά; Είναι σοβαρό να αρχίσω να διαπραγματεύομαι καινούργια πράγματα τη στιγμή που δεν έχω ξεφολώσει τα προηγούμενα;". Πλήρως πρώτα τους ξένους με τα χρήματα που βγάλαμε από τον **Κέβιν Σπέσις** και τη **Σιλβί Γκιλέμ** για να μην εκτεθούμε διεθνώς. Οι Έλληνες μοιραία έμειναν λίγο πίσω, όχι γιατί δεν τιμή τη δου-

Το μέλλον μου στο Φεστιβάλ

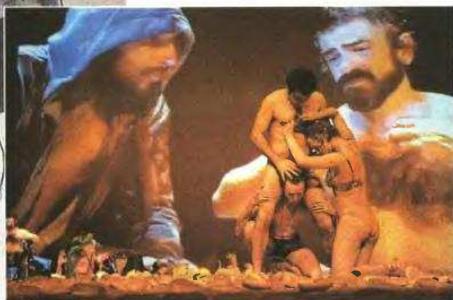
Μέσα στο 2012 λήγει η θητεία του Γιώργου Λούκου στο Φεστιβάλ. Τον έχει απασχολήσει η ανανέωσή της; «Όχι. Το θέμα της κρίσης είναι πολύ σημαντικό για το Φεστιβάλ. Λίγο πριν από την κοβέντα μας άκουσα στο ραδιόφωνο ότι κλείνουν άμεσα 63.000 ελληνικές επιχειρήσεις. Μπορεί ως το καλοκαίρι τα πράγματα να είναι πολύ χειρότερα. Θα έρθει λοιπόν κόσμος εφέτος στην Επιδαύρο; Θα έχει χρήματα για βενζίνη

για το αυτοκίνητο, για το λεωφορείο, για το ξενοδοχείο, ενδεχομένως γιατί δεν είναι εύκολο να φεύγεις μεσάνυχτα από εκεί και να γυρνάς κατευθείαν στην Αθήνα; Όλα αυτά είναι θέματα που μένει να τα δούμε».
Εσείς θέλετε να μείνετε;
«Τώρα, έτσι που το βλέπω, ναι. Μου αρέσει. Μετά το Φεστιβάλ, όμως, μπορεί και να μη θέλω πλέον. Αν μείνω, πάντως, αυτό που με ενδιαφέρει για το μέλλον

είναι να αποκτήσουμε μια πιο στενή και διαρκή σχέση με δύο-τρία ευρωπαϊκά θέατρα και όπερες και να χτίσουμε καλύτερη συνεργασία με σκηνές εκτός Ευρώπης. Όχι μόνο για να δείξουμε στην Ελλάδα πράγματα που δεν έχουν παρουσιαστεί ποτέ αλλά και για να προωθήσουμε το ελληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό στο εξωτερικό».

Γιώργος Λούκος

λειά τους αλλά γιατί θεώρησα πως καταλαβαίνουν καλύτερα την κατάσταση. Βρεθήκαμε όμως και με ανοίγματα».

Δηλαδή;
«Την Αριάν Μνουσκίν και τον "Ευγένιο Ονιέγκιν" του Μπαλοσί που είδαμε το 2011 τα είχα κλείσει από το 2009. Τότε ο τακτικός προϋπολογισμός ήταν 5 εκατ. ευρώ. Ως το περασμένο καλοκαίρι, όμως, που ήρθαν αυτοί οι καλλιτέχνες, ο προϋπολογισμός είχε πέσει στα 3,2 εκατ., το ίδιο ποσό που έχει εγκριθεί και για εφέτος. Από αυτό το ποσό, όμως, όπως ήδη είπα, δεν πήραμε το 1,5 εκατ. ευρώ. Όταν, λοιπόν, υπολογίζεις να έχεις 5 εκατ. και τελικά βρίσκεισαι με 1,5 εκατ., τότε έχεις ζοδέψει 3,5 εκατ. περισσότερα για πράγματα που έχουν ήδη γίνει... Τέτοιες εξαιρέσεις πράγματι υπήρξαν. Εφέτος, βέβαια, το Φεστιβάλ είναι πιο φθινό. Το καλλιτεχνικό κόστος έχει υπολογιστεί στα 3,6 εκατ. ευρώ».

Παρ' όλα αυτά, αν ήσασταν περισσότερο εδώ, δεν θα διεδικούσατε κι εσείς πιο αποτελεσματικά τα χρωστούμενα;

«Μπορεί, τι να σας πω... Ίσως λειτουργούσα διαφορετικά, πράγματι. Αυτό, όμως, που είναι καλό για τον έναν τομέα ίσως δεν είναι καλό για τον άλλον. Εν προκειμένου μπορώ να έχω πιο αντικειμενική αντίληψη για τα πράγματα. Δεν είμαι φίλος με τον Γιώργο, τον Κώστα, τον Γιάννη που μου κάνει μια πρόταση. Αν βρισκόμουν συνέχεια εδώ, θα ήμουν αλλιώς, εν μέρει φθείρεται η αντικειμενικότη-

Επάνω, ο Γιώργος Λούκος στη συνέντευξη τύπου όπου ανακοινώθηκε ο βασικός κορμός των εκδηλώσεων του Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου. Η μοναξιά του διευθυντή. Στην ένθετη φωτογραφία στιγμιότυπο από το τολμηρό «Colgata risicó» του Αργεντινού Ροντρίγκο Γκαρσία, μια θεατρική παράσταση που παίχτηκε στη Γαλλία με αστυνομική προστασία και αναμένεται εφέτος το καλοκαίρι στο Φεστιβάλ. Δεξιά, σκηνή από την παράσταση «Tout va bien» του χορογράφου Αλέν Μπυφάρ, που επίσης θα δούμε το καλοκαίρι

τά σου, αποκτάς προσωπικές σχέσεις. Υστερα, όταν είμαι στο εξωτερικό, κάθε βράδυ βλέπω μια παράσταση. Μην ξεχνάμε ότι σχεδόν το ήμισυ του κόστους του Φεστιβάλ προτού έρθω ήταν οι αιχζεντιδες που έκαναν προτάσεις. Τώρα αυτοί δεν υπάρχουν. Για να φέρεις μια καλή παράσταση πρέπει να δεις πέντε-έξι. Για να φέρεις 20 καλές παραστάσεις, όμως, πρέπει να δεις 120».

Σε μια εποχή γενικότερων σκληρών περικοπών θεωρείτε ότι το Φεστιβάλ στην Αθήνα μπορεί να συνεχίσει να αντέχει οικονομικά το «άνοιγμα» σε διάφορους χώρους που έχετε καθιερώσει την τελευταία εξαετία;

«Η αλήθεια είναι ότι το να έχεις μια παρουσία σε ολόκληρη την πόλη κοστίζει περισσότερο. Από την άλλη, όμως, έχει επιτευχθεί και μια γενικότερη αλλαγή στη συμπεριφορά του κοινού. Φύγαμε από το Ηρώδειο, χωρίς βεβαίως να το εγκαταλείψουμε και προσωπικά το αγαπώ πολύ, και πλέον παίζουμε στην Πειραιώς 260, στο Μέγαρο, στη Στέγη, στο "Σχολείο" και σε διάφορους ακόμη κλειστούς χώρους. Η Πειραιώς, το είπα και στη συνέντευξη τύπου, δεν μπορεί να είναι κερδοφόρα: οι θέσεις είναι λίγες, τα εισιτήρια είναι πολύ φθηνά έτσι ώστε να είναι προσεγγίσιμα από τους νέους ανθρώπους που μας ενδιαφέρει πολύ να έρθουν στις παραστάσεις. Γενικότερα, όμως, καμία πολιτιστική επιχείρηση δεν μπορεί να είναι κερδοφόρα και αυτό οφείλουν να το καταλάβουν ορισμένοι που λένε ότι "το Φεστιβάλ χρειάζεται επιχορήγηση για να ζήσει". Το Εθνικό Θέατρο, δηλαδή, ή η Λυρική Σκηνή θα ζούσαν χωρίς επιχορήγηση; Αλλιώς θα έπρεπε να κάνουμε κάθε βράδυ σόου τύπου Μπρόντγουεϊ. Αν θέλεις, όμως, να βοηθήσεις νέους καλλιτέχνες και τους δίνεις χρήματα για να πληρώσουν τους ηθοποιούς τρεις μήνες, δεν βγάζεις ποτέ τα έξοδά σου».

Σας προσάπτουν, όμως, ότι δώσατε ιδιαίτερη έμφαση στην Πειραιώς και παραμελήσατε τους εμβληματικούς χώρους.

«Δεν το πιστεύω. Η Πειραιώς προσφέρεται για τη σύγχρονη τέχνη, για αυτό που κάνουν

οι σύγχρονοι σκηνοθέτες και χορογράφοι. Και στους ίδιους αρέσει πολύ αυτός ο χώρος γιατί τους θυμίζει κάτι το οποίο έχει μια παρουσία σε σχέση με την ιστορία και την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής στον αιώνα μας, αλλά και το νεανικό κοινό τον αγαπά γιατί είναι πολύ απλός και δεν έχει τίποτα πομπώδες. Στους κλειστούς χώρους, για να συννοήσω, παρουσιάζουμε τις παραστάσεις που δεν ταιριάζουν στους ανοιχτούς».

Το γεγονός, από την άλλη, ότι το Ηρώδειο και η Επιδαυρος είναι οι χώροι που, λόγω μεγάλης χωρητικότητας, προσφέρουν τη δυνα-

τότητα κέρδους σας προσαρτάτε στον προγραμματισμό σας;

«Τώρα περισσότερο από πριν. Αν για παράδειγμα η Σιλβί Γκιλέμ η οποία γεμίζει άνετα το Ηρώδειο δύο βράδια μου έλεγε πέρυσι ότι, για λόγους φωτομιοσύνης ή σκηνικών, θα προτιμούσε να κάνει την παράσταση στο Μέγαρο, θα της έλεγα όχι. Όταν, όμως, πιστεύω πως είναι πολύ πιο καλό για μια παράσταση να παιχτεί σε κλειστό χώρο, δεν επιμένω».

Να πούμε μια κουβέντα για την Επιδαυρο; Θεωρείτε ότι επί των ημερών σας έχει βρει το στίγμα της;

«Το σίγουρο είναι ότι δεν το είχε βρει ναίρτερα. Δεν έχω άγχος, όμως, με αυτό το θέμα. Όλοι οι έλληνες σκηνοθέτες ή έστω οι περισσότεροι θέλουν να πάνε στην Επιδαυρο. Υπήρχαν μάλιστα κάποιες που είχαν συνθηθεί να κατεβαίνουν συνεχώς για δεκαετίες και αυτό το αλλάξαμε λίγο. Νομίζω πως αυτό που θα ήθελα είναι να έχω λίγο περισσότερο παραγωγές πέραν της αρχαίας τραγωδίας. Εν μέρει το έχουμε καταφέρει, έχουμε παρουσιάσει Γκλουκ, Σαίξπηρ, Μπέκετ, Κερούβιν. Οι παραγωγές όπερας, βέβαια, είναι ακριβές. Φαίνεται όμως πως τα μεγάλα ονόματα και οι ξένοι θίασοι λειτουργούν».